

MAMLAKATNI IQTISODIY O‘SISHIDAGI MUHIM KO‘RSATKICHLAR. IMPORT VA EKSPORTNING YILLAR KESIMIDAGI STATISTIKASI

Yoqubboyev Ilhomjon G‘ulomjon o‘g‘li

Toshkent moliya instituti 2-kurs BBI-90 guruh talabasi

yoqubboyevilhomjon240@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiy o‘shidagi muhim ko‘rsatkichlari hisoblangan Yalpi ichki mahsulot (YaIM), eksport, import, kambag‘allikni qisqartirish hamda turizm sohasini rivojlantirish haqida qisqacha ma‘lumotlar keltirilgan. Shuning bilan birga import va eksport hajmi 2021-2022 yillar kesimidagi statistikasi ham keltirib o‘tilgan.

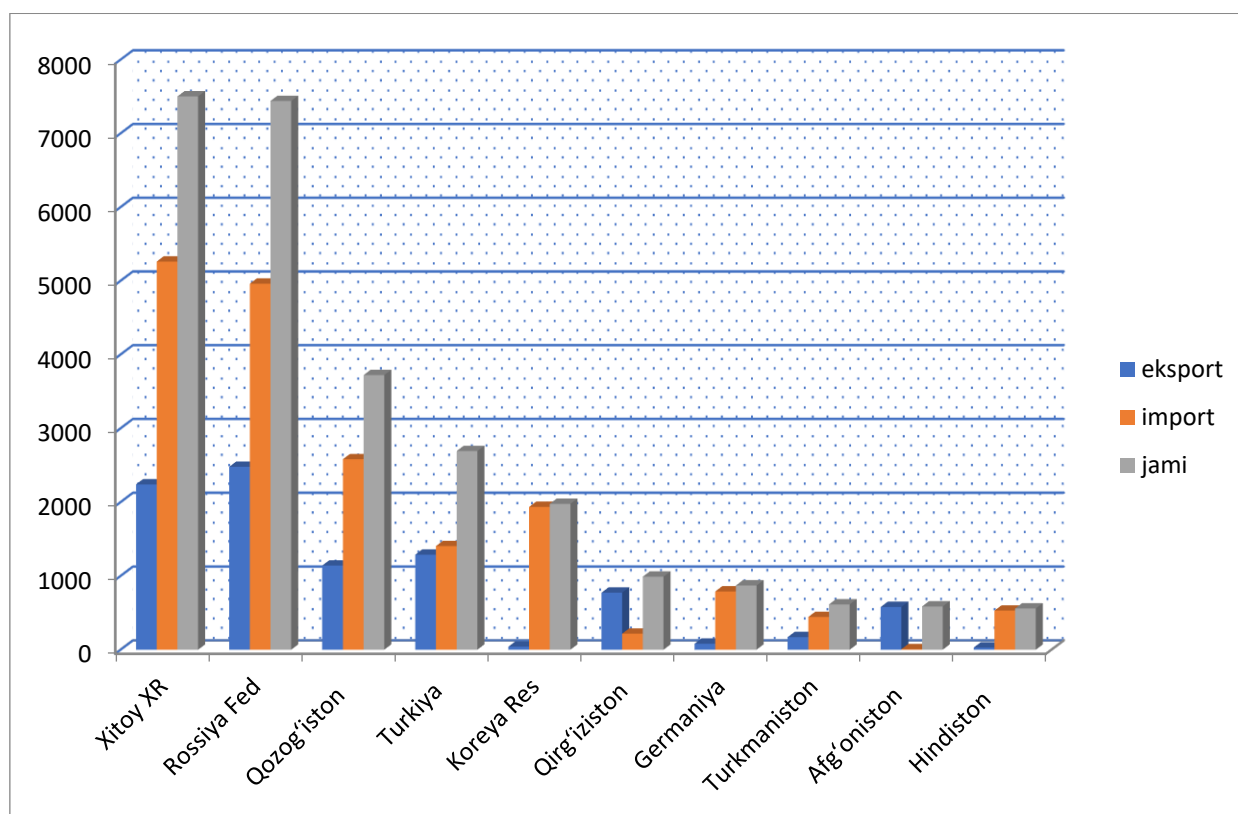
***Kalit so‘zlar:** eksport; import; yalpi ichki mahsulot (YaIM); 2021-2022 yillar statistikasi; tadbirkorlik; turizm.*

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi rivojlanayotgan mamlakat hisoblanadi. Shuning bilan birga rivojlangan davlatlar qatoriga kirish uchun harakat qilmoqda. Buning uchun ishlab chiqarishga, tadbirkorlikka, iqtisod va moliya sohalariga ko‘proq e‘tibor qaratilmoqda. Rivojlangan mamlakatlarni ko‘radigan bo‘lsak ko‘plab mamlakatni iqtisodiy o‘shidagi muhim ko‘rsatkichlar quyidagilar hisoblanadi:

- *Yalpi ichki mahsulot (YaIM);*
- *Eksport va Import;*
- *Tadbirkorlik faoliyati (xususiylashtirish, rivojlantirish);*
- *Kambag‘allikni qisqartirish;*
- *Turizm sohasini rivojlantirish.*

Yuqoridagi ko‘rsatkichlarga birma-bir to‘xtalib o‘tadigan bo‘lsak bevosita yalpi ichki mahsulot (YaIM) va uning aholi jon boshiga to‘g‘ri keluvchi qiymatining ortishi **iqtisodiy o‘sh** hisoblanadi. Aholi jon boshiga to‘g‘ri keluvchi YaIM esa aholining turmush darajasini baholaydi. Bunday holda YaIM hajmining o‘zgarish sur‘ati bilan aholi sonining o‘zgarish sur‘ati hisobga olinadi. Agar YaIM hajmining o‘zgarish sur‘ati aholi sonining o‘zgarish sur‘atidan yuqori bo‘ladigan bo‘lsa, aholining turmush farovonligi ortadi, bu ko‘rsatkichlar bir xil bo‘lsa, turmush darajasi o‘zgarmaydi agarda YaIM hajmining o‘zgarish sur‘ati aholi sonining o‘zgarish sur‘atidan ortda qolsa, aholi turmush darajasining pasayishi kuzatiladi.

Eksport va importni statistik malumotlariga to'xtalib o'tadigan bo'lsak 2022-yil yanvar-oktabr oylarida O'zbekiston tashqi savdo aylanmasi 40,1 mlrd dollarni tashkil etdi. Shu jumladan, eksport hajmi qariyb \$15,5 mlrdga (+23,8%), import esa \$24,6 mlrdga (+21,2% ga) yetdi. Hisobot davrida - \$9,1 mlrd qiymatida passiv saldo qayd etildi. Bundan kelib chiqadiki 2021 yilga nisbatan tashqi savdo aylanmasi 7,3 mlrd dollarga yoki 22,2% ga ko'paydi. Bu haqda Davlat statistika qo'mitasi taqdim etgan sharhda ma'lum bo'ldi. Bunda TSA (Transportation Security Administration)da eksport hajmi qariyb 15,5 mlrd AQSh dollariga (23,8% ga ko'paydi) va import hajmi 24,6 mlrd AQSh dollariga (21,2% ga ko'paydi) yetdi. Hisobot davrida -9,1 mlrd AQSh dollari qiymatida passiv tashqi savdo balansi qayd etildi¹. [1] Bu davlatlar miqyosida quyidagicha miqdorda taqsimlanadi:

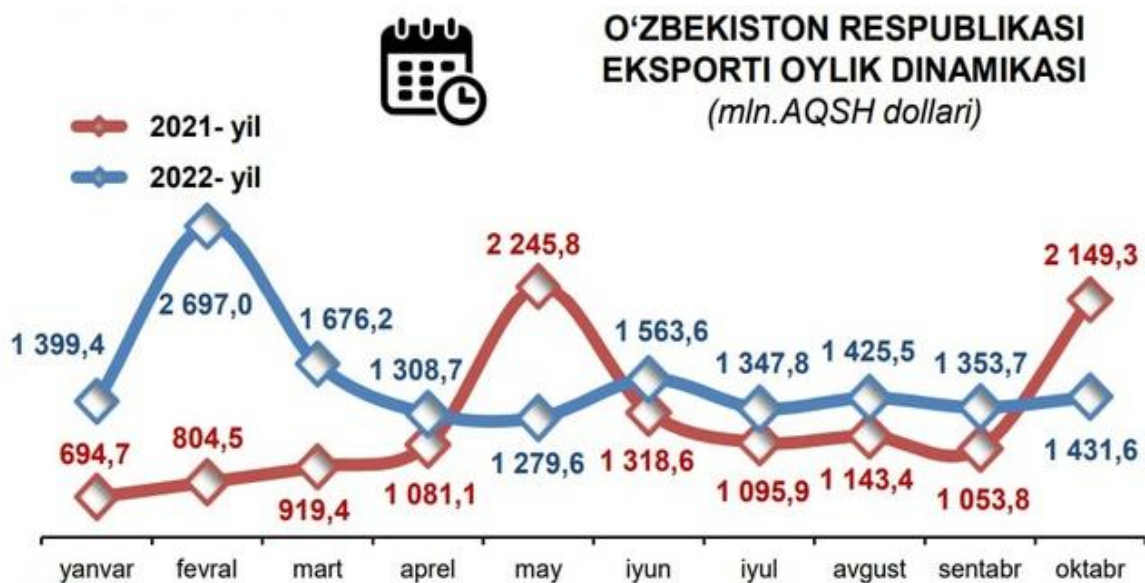

1-rasm: Ayrim mamlakatlarning eksport va import miqdori.

Bundan ko'rinib turibdiki mamlakatimizda import miqdori eksport miqdoridan yuqori. Endi esa boshqa davlatlarni eksport miqdorini ko'radigan bo'lsak, Eksport hajmining eng yuqori ko'rsatkichlari Xitoy (\$2,2 mlrd), Rossiya (\$2,5 mlrd), Qozog'iston (\$1,1 mlrd), Turkiya (\$1,3 mlrd) davlatlarida qayd etildi. Eng kam eksport hajmi esa Janubiy Koreya Respublikasi (\$41,6 mln) va Hindiston (\$29,3 mln) bilan amalga oshirilgan. O'tgan 10 oy davomida import hajmi 24,6 mlrd AQSh

¹Manba : Davlat Statistika Qo'mitasi

dollarini va 2021 yilning mos davriga nisbatan 121,2% ni tashkil etdi. Import tarkibida eng katta ulush, mashinalar va transport asbob-uskunalari (31,6%), sanoat tovarlari (19,3%) hamda kimyoviy vositalar va shunga o'xshash mahsulotlar (13,9%) hisobiga to'g'ri keladi. Importning eng katta hajmi 2022-yilning mart oyida qayd etilib 2,7 mlrd AQSh dollarini tashkil etadi. 2021 yilning shu oyiga nisbatan 8,6 mlrd AQSh dollariga kamaygan. 2022 yil oktabr oyida import hajmi 2,6 mlrd AQSh dollarini tashkil etdi va 2021 yilning shu davriga nisbatan 12,6 foizga ko'paydi. Respublika importi tarkibida eng yuqori ulushni Toshkent shahri 48,4% ulush bilan 11,9 mlrd AQSh dollarini, eng quyi ulushni esa Surxondaryo viloyati 0,5% ulush bilan 130 mln AQSh dollarini tashkil etdi. Mahsulot va xizmatlarning eng ko'pi XXR (\$5,2 mlrd), Rossiya Federatsiyasi (\$4,9 mlrd), Qozog'iston (\$2,6 mlrd), Janubiy Koreya (\$1,9 mlrd) dan olib kelingan. Eng kam import Afg'oniston (\$7,3 mln) bilan amalga oshirilgan. Tashqi savdo aylanmasining eng katta hajmi 2021 yil fevral oyida qayd etilib, 5,2 mln AQSh dollarini tashkil etadi. 2021 yilning shu oyiga nisbatan 2,8 mln AQSh dollariga ko'paydi. 2022 yil oktabr oyida esa tashqi savdo aylanmasi hajmi 4,1 mlrd AQSh dollarini tashkil etdi va 2021-yilning shu davriga nisbatan 9,4%ga kamaydi. 2022 yilning yanvar-oktabr oylarida, O'zbekiston Respublikasi tashqi savdo aylanmasining uchdan bir qismi yoki 39,6 foizi MDH davlatlariga to'g'ri kelib, tashqi savdo aylanmasidagi 2021 yilning mos davriga nisbatan ulushi 1,5% ga ko'paygan viloyatlarga keladigan bo'lsak Respublika tashqi savdo aylanmasi tarkibida eng yuqori ulushni Toshkent shahri 15,7 mlrd AQSh dollar ulush bilan 39,1% ni, eng quyi ulushni esa Surxondaryo viloyati **319,7 mln** dollar ulush bilan **0,8%** ni tashkil etmoqda¹. [2]

¹ <https://stat.uz>
<https://lux.uz>

2-rasm: O‘zbekiston Respublikasi eksportining 2021 va 2022-yillardagi oylik (yanvar-oktabr) dinamikasi.

Mamlakat iqtisodiyotining o‘shida tadbirkorlik faoliyatini xususiylashtirish hamda rivojlantirish muhim rol tutadi. Chunki mamlakatda tadbirkorlar qancha ko‘p mahsulot ishlab chiqarilsa biz boshqa davlatdan sotib olish (import)ni qisqartiramiz hamda sotish (eksport)ni ko‘paytirishga erishamiz. Bu degani mamlakatda ishlab chiqarishni kuchaytirish uchun shart-sharoitlar yaratishimiz lozim. Bunda tadbirkorlar uchun past foizlarda kreditlar ajratish, soliqlardan ozod qilinsa (ma‘lum bir muddatga) bir muncha yengilliklar berish orqali mamlakatda ishsizlikni kamaytirib, kambag‘allikni qisqartirishga erishishimiz mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Vazirlar Mahkamasi faoliyatini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2021-yil 10-iyundagi PQ-5143-son qarori ijrosini ta‘minlash yuzasidan Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi. Kambag‘allikni qisqartirish va tadbirkorlikni rivojlantirish sohasida: tegishli vazirlik va idoralarning hududiy bo‘linmalari, xo‘jalik boshqaruvi organlari bilan hamkorlikda kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha dasturlar ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi bo‘yicha monitoring olib boradi; aholi turmush darajasi va sifatini oshirish, ularning daromadlari o‘shini va xarid qobiliyatini oshirishni ta‘minlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqadi; aholining alohida qatlamlarini manzilli himoya qilish va qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqadi; aholini ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamini har bir mahalla kesimida o‘rgangan holda, ularda tadbirkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish choralarini ko‘radi; faoliyatini vaqtincha to‘xtatgan tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tiklash va ishlab turgan tadbirkorlik subyektlari faoliyatini kengaytirish bo‘yicha choralar ko‘radi; tuman va shaharlar iqtisodiyoti o‘shiga turtki beradigan soha va yo‘nalishlarni belgilash va tadbirkorlikni shu sohalarda rivojlantirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqadi¹. [3]

Keyingi ko‘rsatkichlardan biri bu turizm sohasini rivojlantirish hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-avgustdagi PF-5781-son "O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi farmonida O‘zbekiston Respublikasi vazirliklari va idoralari tomonidan turistik xizmatlar sifatini yaxshilash, turizm sohasidagi kadrlar malakasini oshirish, milliy turistik mahsulotlarni chet elda faol targ‘ib qilish va respublikaga kelayotgan xorijiy sayyohlar sonini ko‘paytirish bo‘yicha ko‘riladigan chora-tadbirlar belgilangan². [4]

¹ Vazirlar Mahkamasi faoliyatini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2021-yil 10-iyundagi PQ-5143-son qarori.

² 2020-yil 13-avgustdagi PF-5781-son "O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi farmoni

Turizm sohasini O‘zbekistonda yanada rivojlantirish davlatimiz iqtisodiy o‘shini yuksak marralarga olib chiqish uchun juda katta ahamiyatga ega. Amallarda rivojlangan mamlakatlarning asosiy iqtisodiyotini rivojlanlanganligini ko‘radigan bo‘lsak, ularning turizm sohasini rivojlantirishga katta ahamiyat berilganligini ko‘rishimiz mumkin. Masalan turistlar mamlakat mehmonxonalaridan, do‘konlaridan, taksi xizmatlaridan, turistik majmualaridan va yana boshqa ko‘plab xizmatlardan foydalanish orqali juda katta miqdorda valyuta kiritishadi. Bu esa mamlakat iqtisodiy o‘shida muhim ro‘l o‘ynaydi.

Xulosa qilib aytganda mamlakatning iqtisodiy o‘shini uchun eksport miqdorini ko‘paytirishimiz, import miqdorini pasaytirishimiz, ishsizlar sonini kamaytirish orqali kambag‘allikni qisqartirish, ishlab chiqarishga hamda turizm sohasiga ko‘proq e‘tibor qaratishimiz lozim. Shundagina mamlakatimiz iqtisodiy o‘shini ta‘minlashimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. *Davlat statistika qo‘mitasi.*
2. <https://stat.uz>
3. <https://lex.uz>
4. “Vazirlar Mahkamasi faoliyatini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2021-yil 10-iyundagi PQ-5143-son qarori.
5. 2020-yil 13-avgustdagi PF-5781-son "O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi farmoni.